

Mužské postavy v prozaickom svete Vandy Rozenbergovej

<https://doi.org/10.34739/clit.2023.17.04>

Male Characters in Vanda Rozenbergová's Fiction

Abstract: The paper analyses the depiction of male characters in the selected texts of the Slovak author Vanda Rozenbergová. Most of the attention is focused on a specific set of problems – on young/adolescent male characters within certain family and partner configurations and on the segments of childhood/adolescence displayed in Rozenbergová's three books: *Slobodu bažantom* (Freedom to Pheasants) (2015), *Muž z jamy a deti z lásky* (The Man out of a Hole and the Children out of Love) (2017), and *Zjedol som Lautreca* (I Ate Lautrec) (2021), not only because they offer a very good insight into her general style of writing, but also due to her assessment of the character/hero of our times and forms of masculinity in contemporary literature. The interpreted prose largely deals with adolescence as an important period during which the a child turns into an adult. Rozenbergová's non-adult protagonists often represent the cathartic aspect of an insensitive society which lacks the sense of fellowship as well as empathy. Their meaning of life and its value is represented by almost epistemological privilege in the child's ability to see what cannot be seen by the adult.

Keywords: Slovak literature, Vanda Rozenbergová, male characters, child/teenage protagonist, *Slobodu bažantom*, *Muž z jamy a deti z lásky*, *Zjedol som Lautreca*

Tvorbe Vandy Rozenbergovej¹ sa už od knižného debutu *Ved'ľajšie účinky chovu drobných hlodavcov* (2011) venuje pomerne veľká

¹ Po ukončení Gymnázia v Novákoch absolvovala žurnalistiku na FFUK v Bratislave. Pracovala ako učiteľka, živila sa aj prácou v stávkovej kancelárii. Do roku 2019 bola zamestnaná ako bibliografka v Hornonitrianskej knižnici v Prievidzi. Je trojnásobnou finalistkou súťaže Povedka (2001, 2005, 2006). Autorsky prispievala do rozhlasu literárnymi príspevkami pre Miniromán. V roku 2011 jej vyšla zbierka poviedok *Ved'ľajšie účinky chovu drobných hlodavcov*, v roku 2012 román *Moje more* a o tri roky neskôr opäť zbierka próz *Slobodu bažantom*, ktorá bola vo finálovej desiatke ceny Anasoft litera 2016. Venuje sa aj výtvarnej práci, maľuje nepriehľadné obrazy na sklo. Mala dve samostatné výstavy, jej obrazy sú na obálkach ostatných piatich kníh. V roku 2017 jej vyšiel román s názvom *Muž z jamy a deti z lásky* (vo finálovej päťke ceny Anasoft litera 2018 a v René – Anasoft litera gymnazistov 2018). V roku 2018 jej vyšla kniha *Tri smrčky sa plavia* (v desiatke ceny Anasoft litera 2019), v roku 2020 *Spoločný nočný mier* a v roku 2021

pozornosť² a väčšina literárnokritických ohlasov bola – a hoci v menšej miere³, stále je – ladená pozitívne (výberovo napr. Belková, 2017; Halvoník, 2012; Kasarda, 2015; Macsaliová, 2016, 2018; Prušková, 2018 atď.). Písalo sa o originálnej autorke s jedinečným literárnym hlasom, so zaujímavým videním sveta, sústredenej pozorovateľke života so zmyslom pre detail i pre absurdnosť, o výbornej rozprávačke s objavnými štýlotvornými postupmi. Slová kritiky potvrdzuje aj narastajúci záujem čitateľstva o jej tvorbu, čo vôbec nie je štandardná situácia v slovenskom literárnom priestore. Už z vybraných literárnokritických názorov je možné identifikovať silné stránky Rozenbergovej poetiky, čo zároveň nabáda aj k ich podrobnejšiemu skúmaniu.

V tomto príspevku sa budeme venovať špecifickej problematike – mladým/dospievajúcim mužským postavám v rodinných a partnerských konfiguráciách a zobrazovaným úsekom detstva/dospievania z troch vydaných Rozenbergovej kníh – *Slobodu bažantom* (2015), *Muž z jamy a deti z lásky* (2017) a *Zjedol som Lautreca* (2021), pretože sa prostredníctvom nich nielen veľmi dobre nahliada na celkový charakter jej písania, ale zhodnocuje sa v nich aj tematické zadanie konferencie – bohatier našich čias, podoby mužskosti v súčasnej literatúre. Rozenbergová ešte v roku 2011 v súvislosti s debutom *Vedľajšie účinky chovu drobných hlodavcov* vo viacerých rozhovoroch zdôraznila, že často píše aj v mužskom rode, zaujíma ju mužský svet, jeho „drobné odtienky aj také to ‚pravé chlapstvo‘. Veci, ktoré obdivujú, od vojnových hrdinov po námorné lode“⁴.

Nie. Nepíšem len pre ženy. Mnohé moje poviedky sú dokonca v mužskom rode. Nevie, prečo je to tak. Som asi dobrý pozorovateľ mužského sveta a viem ho trochu pochopiť. Vyhýbam sa porovnávaniam so ženskými spisovateľkami. Nemám rada vulgárnosť, ktorá sa objavuje v ich knihách.

ostatný román *Zjedol som Lautreca* (taktiež v desiatke ceny Anasoft litera 2022). Je spoluautor-kou knižnej verzie večerníčka Websterovci. Žije v Prievdzi a v Piešťanoch. (<https://www.anasoftlitera.sk/main/anasoft-litera/autori/rozenbergova-vanda/>).

² Len na stránke Slovenského literárneho centra sa v rámci výberovej bibliografie o Vande Rozenbergovej uvádza skoro 40 záznamov (<https://www.litcentrum.sk/autor/vanda-rozenbergova/vyberova-bibliografia>).

³ V súvislosti s poslednými vydanými románmi literárna kritika upozorňuje najmä na autorkinu tendenciu k opakovaniu a recyklácii či k vytváraniu schém, ktoré modeluje v overených obrazoch a overenými postupmi (porovnaj Prušková 2021).

⁴ Z. Belková, *On, sestra a mladší brat Cabrera* (Vanda Rozenbergová: *Muž z jamy a deti z lásky*), 2017, <https://www.litcentrum.sk/recenzia/sestra-mladsi-brat-cabrera> (dátum prístupu: 16.04.2023).

A nemusí to byť len vulgárnosť vyjadrená slovom, ale celým kontextom a podaním príbehu. Nechcem mužov dehonestovať a ponižovať⁵.

Viacerí zo skôr spomínaných recenzentov či literárnych vedcov a vedkýň vymenúvali z ich pohľadu esteticky najhodnotnejšie či čitateľsky najvdáčajšie Rozenbergovej poviedky a krátke romány a vo väčšine prípadov v nich figurujú dospievajúce či mladé dospelé postavy, hoci na to explicitne neodkazovali.

Zobrazenie dospievania sa v rôznych kontextoch ukazuje zvyčajne v dvoch základných protipodobách – ako problémovej a ako radostnej etapy ľudského života. Obvykle radostne a harmonizujúco stvárňovaná podoba dospievania opisuje idylický život mladého človeka, plný zábavy a nových skúseností, vyplnený priateľstvom aj láskou okolia (najmä rodinného). Iná, častejšia, tragická podoba literárneho dospievania vzniká vtedy, keď do daného časového priestoru vstúpi ťaživá komplikovanosť života napríklad cez neschopnosť zvládnuť psychofyzické zmeny, ktoré túto etapu sprevádzajú, rodinné tragédie, krutosť dejinných udalostí či smrť. Zároveň však platí poznatok, že málokedy sa tieto dve podoby naplňajú len v ich čierno-bielej platnosti, čo sa ukazuje aj v Rozenbergovej písaní.

Dieťa, resp. dospievajúci a jeho svet primárne samozrejme patrí intencionálnej literatúre a jej čitateľovi či čitateľke. Na druhej strane aj za rámcom takto vymedzeného kontextu nájdeme umelecky silné zobrazenia dospievania, sú však určené dospelému čitateľovi, pretože obsahujú posolstvá, ktoré detského recipienta svojou náročnosťou vylučujú (to sú aj niektoré situácie z vytypovaných románov, ale aj z poviedkovej zbierky). Spomínaná tematická a problémová oblasť odzrkadľuje fakt, že Rozenbergovej dospievajúce (ale aj detské) postavy žijú a dospievajú v spoločensťve, ktoré neizoluje svet detstva a dospievania od sveta dospelých. V týchto príbehoch je najdôležitejšia empatia, autorkina schopnosť vžiť sa do postavy a vidieť svet z pohľadu toho druhého, schopnosť autorky nevytvárať (podľa klasifikácie Daniely Hodrovej) postavy-definície, ale postavy-

⁵ M. Kucman, *Vanda Rozenbergová: Nechcem byť dilerkou samej seba*, „MY. Horná Nitra“ 2011, <https://myhornanitra.sme.sk/c/6033217/vanda-rozenbergova-nechcem-byt-dilerkou-samej-seba.html> (dátum prístupu: 15.05.2023).

-hypotézy⁶ Dôsledkom je však – takmer vždy – znevýhodňujúce sociálne postavenie hrdinu, jeho vytlačenie na okraj, na podradné miesto. Takéto uvažovanie ponúka príležitosť sledovať spätosť detskej/dospievajúcej postavy so sociálnym kontextom; premieta sa do nej najmä to, ako sú deti/dospievajúci v spoločnosti vnímaní, ako sú chápané a rešpektované ich potreby a možnosti práve prostredníctvom postoja dospelého autora „odtlačeného” do štruktúry textovej výstavby⁷.

Svet detí/dospievajúcich v epickom diele je preto často zobrazením dynamiky vývoja a metamorfóz existujúcich sociálnych a etických noriem (kultúrnych vzorcov) a môže sa stať „znakom, konotačným potenciálom”⁸.

V interpretovaných prózach je bohato tematizované práve obdobie dospievania ako dôležitý prechod k dospelosti. V dospievajúcom je ukrytá perspektíva dospelosti a v nej je zmysel a hodnota dospievajúceho videnia a hodnotenia sveta. V tomto kontexte je zaujímavé, že u Rozenbergovej aj mladé, ale už dospelé postavy majú v mnohých situáciách často detský charakter. Peter, ktorý dostáva v románe *Muž z jamy a deti z lásky* ako rozprávač najväčší priestor, má 25 rokov, ale mnohé jeho prehovory nepripomínajú mentálny svet dospelého muža:

Moji najlepší priatelia sú Pankrác, Dušky a možno ešte Ľuboš a Viktor. [...] Pankrácovi sa páči moja sestra Valéria, no Valérii sa z mojich kamarátov nepáči ani jeden. [...] Bol to môj najlepší kamarát a zaslúžil by si ju, bol by som mu naozaj doprial chodiť s mojou sestrou, boli by sme švagrovia a chodievali by sme na výlety⁹.

⁶ Porovnaj S. Urbanová, *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*, Olomouc 2004, s 15-16.

⁷ Keďže začleňovanie detí/dospievajúcich do spoločnosti nemalo v dejinnom priebehu stabilnú povahu, je zrejmé, že aj táto „zviazanosť” v literárnych dielach z rôznych období podlieha zmenám: „Text (literárni) a kontext (historický) se k sobě nevztahují jako nějaká ‚nadstavba’ a ‚základna’, jako ‚kopie’ a ‚vzor’, nýbrž tvoří nitky vetkané do husté sítě proměnlivých a často protikladných společenských sil. Z uzlů v této síti je pak například možné odečítat to, jak se určitá literární ‚výpověď’ utváří v napětí zákonitostí určitého žánru, očekávání daného publika a individuálního záměru, v němž může zkušenost nějaké historické události opět interferovat s ‚privátními’ i ‚kolektivními’ úzkostmi, nadějemi i žádostmi a s účinky politické a společenské moci. Text a kontext nelze zkoumat odděleně, ale to, co je třeba chápat jako kontext, se přitom jeví jako krajně různorodé – patří sem nejen společenské a ekonomické struktury, nýbrž např. i mentality apod. –, zatímco texty nabízejí četné možnosti, jak se k těmto kontextům vztahovat” (Struck 1999, 193-194).

⁸ S. Urbanová, *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*, Olomouc 2004, s. 15-16.

⁹ V. Rozenbergová, *Muž z jamy a deti z lásky*, Bratislava 2017, s. 14-15.

Dospievajúca optika je zvlášť efektívna aj pri stvárňovaní tematiky, ktorá sama osebe disponuje vysokou „problémovosťou”, napríklad úvodná situácia z už spomínaného románu, v ktorej je predstavená rodina rok po smrti matky. Matka nezomrela na ťažkú chorobu, nedostala infarkt ani ju nezrazilo auto. Nešťastne sa pošmykla na obrubníku. Fatálny moment s nádychom absurdity – jasné autorské poznávacie znamenie Vandy Rozenbergovej. Ťaživá sociálno-psychologická dráma z malomesta sa nekoná, Rozenbergová podáva situáciu nesentimentálne a nepateticky. Dokáže v neradostnej každodennosti objaviť nepatrné záblesky nádeje, niečo, čo pomáha postavám ďalej fungovať. Často sú iba chimérou či bizarným snom, ale aj tak ich dokážu popchnúť k sebazáchovnému konaniu. Peter sa detsky zamiluje do staršej kolegyne na úrade, dospievajúca sestra Valéria sa od rodinných problémov odpúta vášnivou láskou k strojvodcovi a miestnemu dídžejovi Maratovi, mladší brat Cabrera sa vyhýba zlým správam, zbiera malé kúsky papiera a na mobilný telefón nakrúca filmy. Ich otec je totiž nefunkčným komponentom. Rudolf Bezemeg je mužom z jamy, z vyľazaného gauča. Za zvláštnych okolností prišiel ako dieťa o prsty na ruke, zostal mu iba prostredník, ktorý zastupuje jeho postoj k svetu i k rodine. Nie však ako výraz drzej vulgárnosti, ale rezignácie¹⁰. Tá nie je dôsledkom súčasnej situácie, aj v časoch, keď bola rodina ešte kompletná, bol stále on tým pasívnym prvkom. Zostali mu len simulované virtuálne súboje na počítači. Podobne bezkontaktné je aj jeho (ne)pôsobenie v rodine:

Zhovárať sa s mojím otcom znamená zhovárať sa s jeho ľavým ramenom, časťou chrbta a polovicou hlavy, pretože leží v jame a robí si svoje. [...] Tankista žije v jame. Nie je to jama v lese ani v diere montážnej dielne pod podvozkom vozidla, nie je to silážna jama, ani jama na prezimovanie koreňovej zeleniny. Je to jama v gauči. Otec z nej virtuálne odpaľuje tanky¹¹.

¹⁰ „Limity ľudskej psychiky, obrana pred nátlakom a presilou problémového mávajú svoj negatívny rozmer v tom, že v koreláciách k svetu vedú k ľahostajnosti a necitlivosti, spájajúcich sa s indierentným prijímaním a prežívaním primeraného. Proti tejto situácii literatúra stavia problematizáciu, ktorá posúva malé tematické východisko do vysokej tematickej verifikácie ľudskosti” (Rakús 2004, 11).

¹¹ V. Rozenbergová, *Muž z jamy a deti z lásky*, Bratislava 2017, s. 11-57.

Peter ho ďalej opisuje takto: „Moja matka umrela a otec rezignoval, ako emotívne by to znelo, keby to nebolo v opačnom poradí: otec rezignoval a potom matka umrela”¹².

Každý sa tak s nešťastnou udalosťou vyrovnáva po svojom. Najstarší Peter je starostlivý, obetavý, snaží sa, hoci nie vždy úspešne, zastúpiť rodičovskú rolu pre oboch mladších súrodencov. Sústreďí sa na praktický život, a napriek tomu, že navonok vyžaruje najviac aktivity, dlho zostáva statický.

Zaujímavé je Rozenbergovej „prevrátenie” detských a rodičovských rolí, keď sa dospievajúce postavy stávajú nositeľmi rodičovských charakteristík – starajú sa o domácnosť, snažia sa držať rodinu „nad vodou” po materiálnej i citovej stránke, no aj napriek tomu si v sebe uchovávajú detskú čistotu a krehkosť, zmyslom i hodnotou ich života je fungujúca rodina¹³, na ktorú ich otec, správajúci sa ako dieťa, rezignoval.

Aj z jednotlivých úryvkov je zrejmé, že celá románová kompozícia je založená na projektovaní odlišnosti a na neustálom autorskom posilňovaní typovosti. Vnútorne viacvrstvový, komplikovaný a (zdanlivo) neodvážny Peter je postavený ako opozícia k (zdanlivo) plytkému a rezignovanému otcovi, ale aj k svojim súrodencom. Navonok sa jeho bytie môže javiť ako neschopné prijať atribúty, ktoré sa konvenčne spájajú s mladosťou a ktoré si Peter vo svojich prehovoroch uvedomuje:

Viac sa dívam pod nohy, ona nie. Pôsobím vyrovnane, ona ukazuje namrzenú tvár, ale napriek tomu je životaschopnejšia, či práve preto? Moje myšlienky sa sústreďujú na zháňanie prostriedkov, na zabezpečovanie istôt, na uskutočňovanie praktického života, a predsa viem, že ak by nás teraz zasiahol nálet nepriateľského letectva, mňa zabijú a Valéria prežije. [...] V živote sa ma nikto neopýtal, či som unavený alebo ako sa cítim. Svet je navyknutý, že Peter Bezemeg je stroj, a možno má pravdu¹⁴.

Rozenbergová úspešne komponuje príbeh do symetrických protikladov, pričom sa danou kontrastnosťou nestráca ani estetická, ani životná funkčnosť.

¹² *Ibidem*, s. 88.

¹³ „Všetky rodiny sú problematické, ale to neznamená, že by sme mali pozornosť presmerovávať inde a prijať, že je to norma. Hoci, asi je. Zároveň som citlivá na príliš prorodinné prostredia, neverím im. Je dobré zažiť nepohodlie a popasovať sa so vzťahmi.” (Z rozhovoru Vandy Rozenbergovej s Iris Kopcsayovou v literárnom časopise *Rozum* č. 6-7/2022.)

¹⁴ V. Rozenbergová, *Muž z jamy a deti z lásky*, Bratislava 2017, s. 10-12.

Dospievajúci typ rozprávača v próze pre dospelých zohráva spravidla dôležitú funkciu pri intenzifikácii zobrazovaného problému, ktorý sa cez pocitový svet dospievajúceho a jeho ultimatívne čisté videnie javí oveľa naliehavejši, a hoci Rozenbergová strieda rôzne rozprávačské stratégie, aj jej autorský rozprávač je empatický k dospievajúcemu svetu. Okrem hypotézy, že jej dospievajúce postavy môžu plniť funkciu akýchsi mediátorov, ich bytie sa viaže na autorský zámer dotvárať prostredníctvom nich atmosféru diela, vdýchnuť prostrediu, do ktorého sú umiestnené, väčšiu rozmanitosť, pestrejšie vzťahy, mapovať ambivalentnosť sveta. U Rozenbergovej ide vlastne o „zviditeľňovanie“ a prehlbovanie ľudského problému¹⁵ cez dospievajúcu postavu naproti vžitým či pragmatickým postojom väčšinovej spoločnosti. Tento „proces“ sa môže v textoch ešte viac vyhrocovať aj odchýlkou do citlivých ľudských období – napr. do obdobia dospievania.

Nezriedka sa v literatúre na životný problém detí nazerá optikou dospelého subjektu. Sú však aj prípady – a nie je ich málo, keď to v literatúre pre dospelých platí aj naopak, keď pohľad na svet dospelosti využíva detskú/dospievajúcu optiku, čo je zreteľné v poviedke *Altaluna*, sčasti v poviedkach *Vykrádači svetov*, *Rubenove narodeniny*, *Pachy a úmysly*, *Zvestovatelia*, *Island'ania* a v rôznej miere vo všetkých Rozenbergovej románoch. Tento postup prináša zaujímavé možnosti najmä v súvislosti s tematizáciou zásadných morálnych problémov spoločnosti, detské postavy sa stávajú „bohatiermi, či – v našom domácom kontexte skôr – rytiermi našich čias. Rozenbergová použitím detského pohľadu (vrátane jeho rafinovane využitej naivoty) mimoriadne presvedčivo demaskuje deformovanú spoločenskú realitu, kde detské/dospievajúce postavy reprezentujú v protiklade jej citlivú a empatickú stránku.

Autorka im niekedy vkladá do úst smelé myšlienky, dospievajúce postavy často vykonávajú v kontexte okolia, ktoré ich obklopuje, provokujúce činy. Mladý muž Bubi z románu *Zjedol som Lautreca* spolu so svojou mamou Lasičkou kradne deti. Chodia do zastrčených osád, skrýš čí dedín, berú odtiaľ nechcené, zavšivavené, podvyživené deti bez nádeje na dobrú budúcnosť, prevážajú a predávajú ich do Rakúska, Nemecka či Holandska,

¹⁵ Podľa Stanislava Rakúsa „percepčný magnetizmus problému, dráždivú a znepokojujúcu energiu výkyvu, schopného na základe čitateľovej invencie, kultúry a skúsenosti ostro a presvedčivo upozorňovať na svoj protiklad, využíva literatúra ako prostriedok na zvýrazňovanie tých hodnôt, ktoré sú svojou tematickou primeranosťou bez problémovej konfrontácie neviditeľné“ (2012, 11).

menia ich osudy. Ale má človek právo zmeniť osud druhých ako deus ex machina? Lasička o tom nemá žiadnu pochybnosť, zato Bubi občas váha. Zároveň však s nimi prichádza nádej, že s pomocou empatie a solidarity je možné prekonať pretlak úzkosti, smútku či beznádeje.

Chlapec, ktorý pomáha vlastnej matke zachraňovať nechcené deti, nerozumie uprednostňovaniu jedného pohlavia, pretože na rozdiel od nej chce pomáhať bez akýchkoľvek ohľadov:

Ak si vyberáš psa alebo mačku, ľudia ti poradia: zober si fenu, ľahšie sa vychová, sučky majú lepšiu povahu, o mačkách nehovoriac. Pes sa volá Čuš, kocúr sa volá Vypadni, ale fenka sa volá Zlatko, Láska a Princezná¹⁶, oprela sa o stenu pri okne, v rýchlovarnej kanvici bzučala voda na kávu¹⁶.

Vo svete, kde drvivá väčšina detí tak či tak hladuje a nemá ani vlastnú perinu – sama si mi to povedala, v takom svete jediné, na čom nezáleží, je pohlavie, a ty si zlá. Odjakživa si mi vtíkala do hlavy, že viac ako sedemdesiat percent detí na svete večer čo večer zaspáva bez vlastnej prikrývky. Nemajú perinu. Ani svoju posteľ! Takže si myslím, že tvoje preferovanie chlapcov je úchylné. 'Mal som toho dosť. Je čudné trvať na tom, aby sme pomáhali len chlapcom, hnuší sa mi to', odvrátil som od nej tvár¹⁷.

V poviedke *Zvestovatelia* sa zase deväťročný Viliam snaží postarať o silvestrovskú hostinu pre bezdomovcov, pre starých mužov, ktorých stretával pri ceste zo školy:

Keď mohol otec priniesť domov chlpatú opustenú mačku, prečo by on, Viliam, nemohol pohostiť zvyškami jedla z domácich zásob niekoľko zarastených neobriadených ľudských tvorov? [...] Viliam si počas sviatkov všimol najmä jedlo. Sám sa usiloval nabrať si čo najviac a potom zjesť čo najmenej, aby nedojedených zvyškov zostalo dosť aj pre zarastených ohlasovateľov všeobecného úpadku¹⁸.

Rozenbergovej mladé postavy často reprezentujú katarznú stránku necitlivej spoločnosti, v ktorej absentuje spolupatričnosť a empatia. Predstavujú rozličné svety a zobrazujú normálnosť inakosti, čím upozorňujú na dôležitosť vzájomného pochopenia, väčšej vnímavosti a citlivosti. Dokonca

¹⁶ V. Rozenbergová, *Zjedol som Lautreca*, Bratislava 2021, s. 54.

¹⁷ *Ibidem*, s. 57.

¹⁸ V. Rozenbergová, *Slobodu bažantom*, Bratislava 2015, s. 153-156.

by sa v súvislosti so zmyslom i hodnotou ich života dalo uvažovať až o istej epistemologickej privilegovanosti, ako jedinici s ostrejším, kritickejším a prenikavejším pohľadom sú schopní uchopiť to, čo uniká pohľadu väčšiny. Ešte viac tak potom vo všetkých jej knihách vyniká (nielen) ľudská krehkosť a zraniteľnosť v kontraste s bezcitnosťou okolia. Rozenbergovej dospievajúce, resp. mladé postavy sú skutočnými hrdinami našich čias... často v prudkej opozícii k starším náprotivkom, napríklad aj k prítomným či neprítomným otcom.

Literatúra / References

- Belková Z., *On, sestra a mladší brat Cabrera (Vanda Rozenbergová: Muž z jamy a deti z lásky)*, 2017, <https://www.litcentrum.sk/recenzia/sestra-mladsi-brat-cabrera> (dátum prístupu: 16.04.2023).
- Halvoník A., *Moje more: Vanda Rozenbergová*, „Knižná revue” 2012, nr 19, s. 4.
- Kasarda M., *Sme príliš osamelí ľudia. Kniha mesiaca*, „Sme” 2015, nr 274, s. I a III.
- Kopcsayová I., *Vanda Rozenbergová: Mám pekný život a viem o tom*, „Rozum” 2022, nr 6-7, s. 12-18.
- Kucman M., *Vanda Rozenbergová: Nechcem byť dílerkou samej seba*, „MY. Horná Nitra” 2011, <https://myhornanitra.sme.sk/c/6033217/vanda-rozenbergova-nehcem-byt-dilerkou-samej-seba.html> (dátum prístupu: 15.05.2023).
- Macsaliová L., *Slobodu bažantom s tendenciou spasit' svet. Kniha týždňa*, „Pravda” 2016, <http://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/396513-kniha-tyz-dna-slobodu-bazantom-s-tendenciou-spasit-svet/> (dátum prístupu: 20.05.2023).
- Macsaliová L., *Kniha týždňa: Z kuchyne za polárnou žiarou*, „Pravda” 2018, <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/472356-kniha-tyzdna-z-kuchyne-za-polarnou-ziarou/> (dátum prístupu: 20.05.2023).
- Prušková Z., *Kronika postupne narastajúcej katastrofy alebo čo je vzácnejšie ako nová kuchyňa (Vanda Rozenbergová: Muž z jamy a deti z lásky)*, „FRAKTÁL” 2018, nr 1, s. 136-138.
- Prušková Z., *Vanda Rozenbergová: Komplexná charakteristika*, 2021, <https://www.litcentrum.sk/autor/vanda-rozenbergova/komplexna-charakteristika-tvorby> (dátum prístupu: 16.04.2023).
- Rakús S., *Poetika prozaického textu. Látka, téma, problém, tvar*, Prešov 2004.
- Rozenbergová V., *Vedľajšie účinky chovu drobných hlodavcov*, Bratislava 2011.
- Rozenbergová V., *Slobodu bažantom*, Bratislava 2015.
- Rozenbergová V., *Muž z jamy a deti z lásky*, Bratislava 2017.
- Rozenbergová V., *Zjedol som Lautreca*, Bratislava 2021.

Struck W., *Sociální funkce a kulturní statut literárních textů neboli : autonomie jako heteronomie*. [in:] *Úvod do literární vědy*, Praha 1999, s. 184-199.

Urbanová S., *Sedm klíčů k otevření literatury pro děti a mládež 90. let XX. století*, Olomouc 2004.

www.anasoftlitera.sk/main/anasoft-litera/autori/rozenbergova-vanda/ (datum přístupu: 10.04.2023).

www.litcentrum.sk/autor/vanda-rozenbergova/komplexna-charakteristika-tvorby (datum přístupu: 16.03.2023).